

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

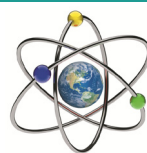

№2(1)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

*Elektron nashr. 234 sahifa,
2-fevral, 2026-yil.*

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

O'quvchilarni intellektual rivojlantirishning psixologik omillari	22
<i>Ashurov Ramzidin Ramazonovich</i>	
Maktabgacha ta'limda bolaning kitobxonlik madaniyatini shakllantirishda oila bilan ishlashning nazariy asoslari	27
<i>Jumanova Fatima Uralovna, Allaberganova Munisa Begimboy qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim tizimida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanishning metodologik asoslari	32
<i>Jo'rayeva Nargiza Tairovna, Bekbergenova Yulduz Tanirbergen qizi</i>	
Faoliyatli yondashuv asosida maktabgacha 6-7 yoshli bolalarda nutqiy ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi	35
<i>Ziyodullayeva Mohirabonu Ikromjon qizi</i>	
Davlat ta'lim muassasalarida manfaatlar to'qnashuvini boshqarishning tashkiliy-huquqiy mexanizmlari ...	39
<i>Xaybatullaeva Sojidxon Ziyatullayevna</i>	
Umumta'lim maktablarida jismoniy tarbiya darslarining samaradorligini oshirishda integratsion yondashuv	42
<i>Kamoliddinov Mirzohid</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining mantiqiy tafakkurini rivojlantirishda interfaol metodlarning samaradorligi	45
<i>Kamoliddinova Dilnoza Axmadilaxanovna</i>	
Bo'lajak tarbiyachilarda kreativ faollikni rivojlantirish mexanizmlari.....	48
<i>Nurjanova Rayxan Urazbaevna</i>	
Sinf biologiya fanini o'qitishda TIMSS topshiriqlardan foydalanish metodikasi va baholash mezonlari	52
<i>Xaitboyeva Dilorom Rustam qizi</i>	
Qandli diabet tashxisli bemorlarda shaxs tuzilmasining emotsional komponentlari	56
<i>Sadikova Umida Botirovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishda pedagogik diagnostikani amalga oshirishning natijaviyligi	60
<i>Maxmutzimova Yulduz Raxmatovna, Qodirova Shaxnoza Saidazim qizi</i>	
Kasbiy imij shakllanishida psixologik jihatlarining tafovutlari	64
<i>Aminova Dilnoza Orifjonovna</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari direktorlarining jamoa bilan ishlash jarayonida yetakchilik kompetensiyalarini rivojlantirish	69
<i>Abdiyeva Fazilat Fayzulla qizi</i>	
Kichik maktab yoshidagi bolalar shaxsi rivojlanishida psixologik moslashuvning tipik xususiyatlari	73
<i>Mirsaitova Guzal Baxodirovna</i>	
Oliy ta'lim tizimida variativ modellashirish asosida talabalarning kreativ faoliyatini rivojlantirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarining qo'llanilishi	76
<i>Quvvatova Mohira Hikmatillayevna</i>	
Interfaol treninglar orqali o'qituvchilarning innovatsion fikrlashini rivojlantirish tajribasi	79
<i>Abdiyeva Shodiyona Yodgor qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda milliy qadriyatlar asosida axloqiy tarbiyani shakllantirishning ahamiyati.....	82
<i>Zulayxo Nazarova, Qarshiboyeva Muxlisa Ismatullo qizi</i>	
Ijodiy qobiliyatni o'stirishda pedagogik mahorat va innovatsion metodlar	85
<i>Mutallibova Odinaxon Mirzaolimjon qizi</i>	
Umumiy o'rta ta'lim maktablarida olimpiadalarga tayyorlashda masalalar yechish texnologiyasi 11-sinf misolida	89
<i>Aslonov Xayrullo Shukrullo o'g'li</i>	

Bokschi qizlarni texnika taktikasini takomillashtirish.....	94
<i>Axmedov Latifjon G'ayrat o'g'li</i>	
Ixtisoslashtirilgan terminologiyaning asosiy lingvistik xususiyatlari	99
<i>Axmedova Dilnoza Anvarovna</i>	
Interfaol metodlar orqali zamonaviy darslarni tashkil etishning o'ziga xos tendensiyalari	102
<i>Bakirov Otabek Bo'ranovich</i>	
Boshqaruv psixologiyasi terminlarini tarjima qilishning metodologik muammolari	106
<i>D. J. Norboyeva</i>	
Raqamli transformatsiya sharoitida oliy ta'lim muassasalari talabalari ruhiyatiga virtual muhitning salbiy ta'siri	110
<i>Giyosov Ulug'bek Eshpulatovich, Turayeva Nigora Husniddin qizi</i>	
Hamshiralik ishida raqamli texnologiyalardan foydalanishning samaradorligi.....	113
<i>Rasulova Gulmira, Amonova Dildora, Abdurahmonov Aziz, Hakimova X. X.</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kognitiv qobiliyatlarni shakllantirishda zamonaviy pedagogik yondashuvlar	117
<i>Jumayev Xushboq Soatmumin o'g'li</i>	
Principles of Organising Autonomous Learning.....	121
<i>Khazratova Zukhra Mamaraimovna</i>	
Najot – ta'limda, najot-tarbiyada	124
<i>Mo'minova Manzura Mamasodiqjonovna</i>	
Educational Potential of Museum Pedagogy and Criteria for its Application in Developing Historical Thinking of Pre-Service History Teachers.....	127
<i>Niyozov Javlonbek</i>	
Landshaft dizayni vastasida bo'lajak maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilarining estetik va kreativ ko'nikmalarini rivojlantirish	131
<i>Radjapova Zuxra Tirkashevna</i>	
Abdulla Avloniy pedagogik merosida shaxs psixologiyasi masalalari.....	134
<i>S. O. Mamarasulov, D. A. Egamberdiyeva</i>	
TBL metodini qo'llash orqali o'quvchilarning madaniyati va ijtimoiy muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish....	138
<i>Sodikova Oyshakhon Muxammadsodik</i>	
Pedagogik innovatsiyalarni boshqarishning nazariy-metodologik asoslari.....	142
<i>Soliqova Barno Sodiq qizi</i>	
Boshlang'ich ta'lim magistratura talabalarining ijodiy faolligini rivojlantirish shart-sharoitlari	146
<i>Yarmatov Shermo'min Rahmatovich</i>	
Формирование готовности родителей детей старшего дошкольного возраста к выполнению воспитательной функции в семье.....	149
<i>Атаджанова Сохиба Талиповна</i>	
Redjio pedagogik yondashuv asosida maktabgacha katta yoshdagi bolalarda mantiqiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish pedagogik muammo sifatida	152
<i>Djamilova Nargiza Nuritdinovna, Otahonova Marjona</i>	
Talabalarda algoritmik kompetentlikni rivojlantirishning sun'iy intellekt va Big Data Analytics asosida o'quv faoliyatini real vaqt rejimida kuzatuvchi va boshqaruvchi konseptual modelni takomillashtirish.....	155
<i>Kayumova Nazokat Rashitovna</i>	
Raqamli ta'lim muhitida chet tili o'qituvchilari va talabalar o'rtasidagi interaktsiyaning pedagogik samaradorligi va innovatsion mexanizmlari	163
<i>Eshonqulova Umida Xolmirzayevna</i>	
MTTlarda nutqni rivojlantirishga doir mashg'ulotlarda interfaol usullardan foydalanish texnologiyasi	168
<i>To'laboyeva Iqbolaxon Olimjonovna</i>	
Ta'lim jarayonidagi konfliktlar.....	173
<i>Abulova Mohigul Komiljonzoda</i>	
Talabalarining bolalarda ijtimoiy moslashuvni shakllantirishga kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish	176
<i>Inomova Mahliyo Yusuf qizi</i>	

Shaxs tuzilmasida ma'naviy intellekt: nazariy-metodologik tahlil va psixologik interpretatsiya	179
Mirxoliqova Charos Xabibullaevna	
18-20 yoshli belbog'li kurashchilarning musobaqa oldi jismoniy tayyorgarliklari	183
Muzafarov Muxammadali Maxsudovich	
Talabalarda mustaqil ta'lim topshiriqlaridan foydalanib kasbiy madaniyatini rivojlantirishga zamonaviy yondashuvlar (boshlang'ich ta'limda tarbiya fani misolida)	187
Yadgarova Surayyo	
Maktab o'quvchilariga pedagogik ta'sir ko'rsatishda o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish	190
Yo'ldoshova Shahlo Shukurullo qizi	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini ma'naviy-ma'rifiy faoliyatga tayyorgarligini rivojlantirishning nazariy tahlili	194
Yusupova Sanobar Odil qizi	
Типология научного текста: от жанровой классификации к дискурсивной модели	197
Бахтияр Катибжанович Саттаров	
Взаимодействие педагога и семьи в профилактике и преодолении стресса у детей дошкольного возраста	201
Г. С. Алиходжаева, Х. Рахимова	
Условия эффективности инклюзивного образования	206
Г. С. Алиходжаева, Л. О. Бекмуродова	
Педагогическая готовность к обучению в школе детей билингов	211
Г. С. Алиходжаева, Н. А. Ганиева	
Педагогические условия формирования эмоционального интеллекта у дошкольников	216
Джалилова Феруза Намазовна	
Milliy meros va musiqiy madaniyatning yosh avlod tarbiyasidagi o'rni	219
Zuhriddin Azizov	
Госпитальная школа как пространство поддержки и развития ребёнка (на примере госпитальной школы при детской клиники Синсиннати, США)	222
Муминов Р. Р., Хакимова Н. Х., Набиева Г. Г.	
Интерактивные формы работы в процессе профориентации детей дошкольного возраста	227
Н. Т. Жураева, С. М. Ахмеджанова	
Samarali hamkorlikdagi faoliyatga tayyorlashga oid yondashuvlar	231
Hojiyeva Zulfiya O'ktamovna	

QANDLI DIABET TASHXISLI BEMORLARDA SHAXS TUZILMASINING EMOTSIONAL KOMPONENTLARI

Sadikova Umida Botirovna

Ma'mun universiteti Psixologiya kafedrası

Psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-4866-5695>

Annotatsiya: Maqolada diabet kasalligi tashxisi qo'yilgan bemorlarda shaxs tuzilishining hissiy tarkibiy qismlari o'rganiladi. Hissiy barqarorlik, yengish mexanizmlari va individual psixologik xususiyatlar surunkali kasalliklarni boshqarish va hayot sifatini saqlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ushbu hissiy jihatlarni tushunish sog'liqni saqlash mutaxassislariiga samaraliroq psixologik yordam ko'rsatish va shaxsiylashtirilgan aralashuv strategiyalarini ishlab chiqishga yordam beradi. Ushbu tadqiqot diabet bilan og'rigan bemorlarda shaxs xususiyatlari va hissiy reaksiyalar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni ta'kidlaydi va bemorlarga g'amxo'rlik qilishda yaxlit yondashuv zarurligini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: Qandli diabet, shaxs tuzilishi, hissiy komponentlar, hissiy barqarorlik, psixologik yordam, yengish strategiyalari.

Abstract: The article examines the emotional components of personality structure in patients diagnosed with diabetes. Emotional stability, coping mechanisms, and individual psychological characteristics play a crucial role in managing chronic diseases and maintaining quality of life. Understanding these emotional aspects will help health professionals provide more effective psychological support and develop personalized intervention strategies. This study highlights the relationship between personality traits and emotional reactions in patients with diabetes and emphasizes the need for a holistic approach to patient care.

Key words: Diabetes, personality structure, emotional components, emotional stability, psychological support, coping strategies.

Аннотация: В статье рассматриваются эмоциональные компоненты структуры личности у пациентов с диабетом. Эмоциональная стабильность, механизмы преодоления трудностей и индивидуальные психологические характеристики играют решающую роль в управлении хроническими заболеваниями и поддержании качества жизни. Понимание этих эмоциональных аспектов поможет медицинским работникам оказывать более эффективную психологическую поддержку и разрабатывать персонализированные стратегии вмешательства. Данное исследование подчеркивает взаимосвязь между личностными чертами и эмоциональными реакциями у пациентов с диабетом и акцентирует внимание на необходимости целостного подхода к уходу за пациентами.

Ключевые слова: Диабет, структура личности, эмоциональные компоненты, эмоциональная стабильность, психологическая поддержка, стратегии преодоления трудностей.

KIRISH

Qandli diabet - bu nafaqat tananing fiziologik faoliyatiga, balki bemorlarning psixologik farovonligi va shaxsiyat tuzilishiga ham sezilarli darajada ta'sir qiluvchi surunkali metabolik kasallik. Kasallikning uzoq muddatli tabiati, doimiy o'zini o'zi boshqarish zarurati, turmush tarzini o'zgartirish va asoratlar xavfi diabet bilan og'rigan odamlarni doimiy psixologik stress ostida qoldiradi. Natijada, shaxsiyatning hissiy komponentlari bemorlarning hayot sifatiga, davolanishga rioya qilishiga va umumiy kasalliklarni boshqarishga ta'sir qiluvchi asosiy omilga aylanadi.

Psixologik nuqtai nazardan, diabet kabi surunkali kasalliklar ko'pincha hissiy tartibga solish, o'zini idrok etish va shaxslararo faoliyatda chuqur o'zgarishlarga olib keladi. Bemorlar yuqori darajadagi xavotir, hissiy beqarorlik, depressiv moyillik va stressga chidamlilikning pasayishini boshdan kechirishlari mumkin. Bu hissiy reaksiyalar shunchaki tashxisga vaqtinchalik javoblar emas, balki vaqt o'tishi bilan shaxsning shaxsiyat tuzilishining barqaror komponentlariga aylanishi, xulq-atvor, motivatsiya va kurashish strategiyalarini shakllantirishi mumkin.

Shaxsning hissiy komponenti hissiy sezgirlik, barqarorlik, kayfiyatni tartibga solish va stressga dosh berish qobiliyatini o'z ichiga oladi. Qandli diabet tashxisi qo'yilgan bemorlarda bu komponentlar kasalliklarni qabul qilish, o'zini o'zi boshqarish va sog'liqni saqlash xatti-harakatlariga jalb qilish bilan chambarchas bog'liq. Hissiy buzilishlar glikemik nazoratga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin, shu bilan birga hissiy chidamlilik va moslashuvchan yengish mexanizmlari psixologik moslashuv va davolash natijalarini yaxshilashga yordam beradi.

So'nggi yillarda sog'liqni saqlashning biopsixososyal modeli doirasida diabetni boshqarishning psixologik jihatlariga tobora ko'proq e'tibor qaratilmoqda. Ushbu model surunkali kasalliklarning rivojlanishi va rivojlantirishida biologik jarayonlar, psixologik xususiyatlar va ijtimoiy omillar o'rtasidagi o'zaro ta'sirga urg'u beradi. Ushbu doirada diabet bilan og'rigan bemorlarda shaxsiyatning hissiy komponentlarini o'rganish ayniqsa dolzarb bo'lib qolmoqda, chunki hissiy holatlar motivatsiya, o'ziga ishonch va tibbiy tavsiyalarga uzoq muddatli rioya qilishga bevosita ta'sir qiladi.

Tibbiy davolashdagi sezilarli yutuqlarga qaramay, diabetning psixologik jihatlarini klinik amaliyotda yetarlicha ko'rib chiqilmagan. Hissiy qiyinchilik, agar e'tiborga olinmasa, moslasha olmaydigan yengish xatti-harakatlariga, hayot sifatining pasayishiga va qo'shma ruhiy salomatlik holatlari xavfining oshishiga olib kelishi mumkin. Shuning uchun, diabet bilan og'rigan bemorlarda shaxsiyatning hissiy tuzilishini tushunish keng qamrovli psixologik yordam va aralashuv dasturlarini ishlab chiqish uchun juda muhimdir.

Shu nuqtai nazardan, ushbu maqola diabet tashxisi qo'yilgan bemorlarda shaxsiyat tuzilishining hissiy komponentlarini o'rganishga, ularning psixologik xususiyatlari va klinik amaliyot uchun oqibatlarini ta'kidlashga qaratilgan. Ushbu topilmalar surunkali kasalliklarga moslashishda hissiyotlarning rolini chuqurroq tushunishga va diabetni davolashga psixologik yondashuvlarni integratsiyalashni qo'llab-quvvatlashga hissa qo'shishi kutilmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Qandli diabetning psixologik ta'siri xalqaro adabiyotlarda keng o'rganilgan. Ko'plab tadqiqotlar kasalliklarni boshqarish va bemorlarning moslashuvida shaxsiy xususiyatlar va hissiy komponentlarning muhim rolini ta'kidlaydi.

Amerikalik psixolog R. Lazarusning fikriga ko'ra, samarali kurashish strategiyalari va hissiy tartibga solish surunkali kasalliklarni boshqarish uchun juda muhimdir^[1].

Hissiy barqarorlik va chidamlilik yaxshiroq glikemik nazorat va davolash rejimlariga rioya qilish bilan bog'liqligi ko'rsatilgan^[2].

Yevropada M. Pouwer va boshqalar^[3] tomonidan olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, depressiv alomatlar va hissiy disregulyatsiya diabet bilan og'rigan bemorlarda keng tarqalgan va o'z-o'zini parvarish qilish xatti-harakatlariga salbiy ta'sir qiladi. Bu psixologik baholashni muntazam diabetni davolashga integratsiya qilish muhimligini ta'kidlaydi. Bundan tashqari, madaniyatlararo tadqiqotlar kasallikka hissiy munosabat ijtimoiy-madaniy kontekst va shaxsiy e'tiqodlar ta'sirida bo'lishini ko'rsatadi, bu esa individual yondashuvlar zarurligini ta'kidlaydi^[4].

O'zbekiston sharoitida mahalliy tadqiqotlar surunkali kasalliklarga chalingan bemorlarning psixososyal xususiyatlarini o'rganib chiqdi. Masalan, M.Usmonova^[5] o'zbek diabet kasalligiga chalingan bemorlarning kasallikka dosh berish qobiliyatiga hissiy qo'llab-quvvatlash va shaxsiy xususiyatlar sezilarli darajada ta'sir qilishini ta'kidlaydi va oila va ijtimoiy muhitni asosiy omillar sifatida ta'kidlaydi.

Xuddi shunday, T.Karimov^[6] diabetni davolashda individual shaxsiy xususiyatlarni ham, hissiy reaksiyalarni ham hisobga oladigan madaniy jihatdan sezgir psixologik aralashuvlarni rivojlantirish muhimligini ta'kidlaydi.

Umuman olganda, ham xalqaro, ham mahalliy tadqiqotlar diabet kasalligiga chalingan bemorlarda shaxsiyatning hissiy tarkibiy qismlarini tushunish samarali psixologik yordam ko'rsatish, davolanishga rioya qilishni yaxshilash va umumiy hayot sifatini yaxshilash uchun juda muhim degan fikrga qo'shiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqot diabet kasalligi tashxisi qo'yilgan bemorlarda shaxsiyatning hissiy tarkibiy qismlarini o'rganishga qaratilgan. Tadqiqotda bemorlarning psixologik xususiyatlari va hissiy barqarorligi haqida ma'lumot to'plash uchun sifat-miqdoriy yondashuv qo'llanilgan.

Ishtirokchilar orasida O'zbekistondagi tibbiyot markazlarida muntazam ravishda davolanayotgan 2-toifa diabet tashxisi qo'yilgan 50 nafar kattalar bemorlari (25-60 yosh) bor edi. Ishtirokchilarni tanlash tadqiqotda ishtirok etishga ixtiyoriy rozilik va xohish asosida amalga oshirildi.

Ma'lumotlar shaxsiyat xususiyatlari, hissiy barqarorlik, kurashish strategiyalari va bemorlarning kasalliklari haqidagi tasavvurlarini baholash uchun mo'ljallangan tuzilgan intervyular va standartlashtirilgan anketalar orqali to'plandi. Intervyular individual tajribalar haqida chuqur ma'lumot berdi, anketalar esa shaxsiyat va hissiy naqshlarni tizimli ravishda kuzatish imkonini berdi.

To'plangan ma'lumotlar tavsifiy tahlil qilindi, takrorlanuvchi naqshlar, shaxsiyat xususiyatlari va hissiy javoblar o'rtasidagi munosabatlar va diabet bilan og'rikan bemorlar duch keladigan eng keng tarqalgan psixologik qiyinchiliklar aniqlandi. Tadqiqotda shuningdek, yosh, jins, kasallik davomiyligi va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash kabi ijtimoiy-demografik omillar ham hisobga olindi, ularning hissiy farovonlikka ta'sirini tushunish uchun.

Tadqiqot davomida axloqiy jihatlariga qat'iy rioya qilindi. Ishtirokchilarga tadqiqotning maqsadi haqida ma'lumot berildi, maxfiylik kafolatlandi va istalgan vaqtda undan voz kechish huquqi berildi.

Ushbu metodologiya diabet bilan og'rikan bemorlarda shaxsiyatning hissiy tarkibiy qismlarini har tomonlama tushunishga qaratilgan bo'lib, ulardan samarali psixologik qo'llab-quvvatlash strategiyalari va shaxsiylashtirilgan aralashuvlarni ishlab chiqish uchun foydalanish mumkin.

NATIJA VA TAHLILLAR

Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, diabet bilan og'rikan bemorlar shaxsiyat tuzilishida turli xil hissiy komponentlarni namoyon etadilar, bu ularning kurashish mexanizmlariga va kasallikka umumiy moslashuviga sezilarli ta'sir qiladi. Intervyular va so'rovnomalar tahlili shuni ko'rsatdiki, hissiy barqarorlik ishtirokchilar orasida keng tarqalgan. Ba'zi bemorlar yuqori chidamlilik va stressni samarali boshqarish qobiliyatini namoyish etgan bo'lsa-lar-da, boshqalari, ayniqsa insulinni boshqarish, parhez cheklovlari va tez-tez tibbiy ko'riklar kabi kasallik bilan bog'liq muammolarga duch kelganda, xavotir, asabiylashish va hissiy zaiflikni boshdan kechirdilar.

Muhim topilma hissiy barqarorlik va davolanishga rioya qilish o'rtasidagi kuchli bog'liqlikdir. Yuqori hissiy chidamlilikni namoyon etgan bemorlar qon glyukozasini kuzatishda, parhez tavsiyalariga rioya qilishda va muntazam tibbiy ko'riklariga borishda izchilroq edilar. Aksincha, hissiy barqarorligi pastroq bo'lgan bemorlar ko'pincha o'z-o'zini parvarish qilish tartiblarini saqlashda qiyinchiliklar haqida xabar berishdi, bu ularning jismoniy sog'lig'iga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, jumladan, oilaviy ishtirok va shaxslararo munosabatlar, hissiy farovonlikka ta'sir qiluvchi muhim omil sifatida paydo bo'ldi. Oila a'zolari va yaqin do'stlaridan doimiy hissiy qo'llab-quvvatlash olganliklarini xabar qilgan ishtirokchilar yuqori darajadagi hissiy barqarorlik va moslashuvchan kurashish strategiyalarini namoyish etdilar. Aksincha, ijtimoiy qo'llab-quvvatlashi cheklangan bemorlar hissiy qiyinchilik va yolg'izlik hissiini kuchaytirdilar.

Tadqiqot shuningdek, bemorlarning kasalliklari haqidagi tasavvurlari ularning hissiy reaksiyalarini shakllantirishda muhim rol o'ynashini aniqladi. Qandli diabetni boshqariladigan holat deb hisoblaganlar ijobiy his-tuyg'ularni va proaktiv kurash xatti-harakatlarini saqlab qolish ehtimoli ko'proq edi, kasallikni og'ir yoki nazorat qilib bo'lmaydigan yuk deb hisoblagan bemorlar esa yuqori darajadagi xavotir va hissiy beqarorlikni boshdan kechirdilar.

1-jadval: Qandli diabet tashxisli bemorlarda shaxs tuzilmasining emotsional komponentlari

Emotsional komponent	Qisqacha tavsif	Shaxsga psixologik ta'siri
Emotsional barqarorlik	Stressga chidamlilik va hissiy muvozanat	Moslashuvchanlik va o'zini boshqarish kuchayadi
Tashvish (anksiozlik)	Kasallik oqibatlaridan xavotir	O'ziga ishonch pasayishi, ichki zo'riqish
Depressiv holat	Umdsizlik va motivatsiya pasayishi	Ijtimoiy faollikning kamayishi
Emotsional nazorat	Hissiyotlarni ongli boshqarish	Mas'uliyat va irodaviy sifatlar rivoji
Frustratsiyaga chidamlilik	Cheklovlarga moslashish qobiliyati	Psixologik barqarorlikning oshishi

1-jadvalda diabet kasalligi tashxisi qo'yilgan bemorlarda shaxsiyatning asosiy hissiy komponentlari ko'rsatilgan. Hissiy barqarorlik va hissiy nazorat samarali psixologik moslashuvni qo'llab-quvvatlovchi markaziy omillar bo'lib ko'rinadi, chunki ular surunkali kasallik sharoitida o'zini o'zi boshqarish va stressga chidamlilikni oshiradi. Aksincha, xavotir va depressiv holatlarning yuqori darajasi kasallik bilan bog'liq noaniqlik, uzoq muddatli davolanish talablari va asoratlardan qo'rqish bilan bog'liq hissiy zaiflikni aks ettiradi. Bu hissiy komponentlar o'ziga ishonch, motivatsiya va ijtimoiy faollikka salbiy ta'sir qiladi. Umdsizlikka chidamlilik bemorlarga diabet tomonidan qo'yilgan doimiy cheklovlar va turmush tarzi o'zgarishlariga dosh berishga imkon berish orqali vositachilik rolini o'ynaydi. Umuman olganda, natijalar shuni ko'rsatadiki, shaxsiyatning hissiy tuzilishi bemorlarning psixologik moslashuvi, davolanishga rioya qilishi va hayot sifatiga sezilarli darajada ta'sir qiladi.

Umuman olganda, bu natijalar diabet bilan og'rikan bemorlarda shaxsiyatning hissiy tarkibiy qismlarini hisobga olish muhimligini ta'kidlaydi. Ushbu psixologik jihatlarini tushunish tibbiyot xodimlariga individual psixologik aralashuvlarni ishlab chiqish, maqsadli hissiy yordam ko'rsatish va bemorlarning hayot sifatini yaxshilash imkonini beradi. Bu tibbiy davolanishni izchil psixologik yordam bilan birlashtiradigan integratsiyalashgan parvarish yondashuvlariga ehtiyojni ta'kidlaydi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Qandli diabet bilan og'rig'an bemorlarning shaxsiyat tuzilishidagi hissiy komponentlarni o'rganish shuni ko'rsatadiki, hissiy barqarorlik va kurashish mexanizmlari kasalliklarni boshqarish va umumiy psixologik farovonlikda muhim rol o'ynaydi. Yuqori hissiy chidamlilikka ega bemorlar davolanishga yaxshiroq rioya qilish, o'z-o'zini parvarish qilishning samaraliroq xatti-harakatlari va diabet bilan bog'liq qiyinchiliklarga ko'proq moslashish qobiliyatini namoyish etadilar. Ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, oilaning ishtiroki va bemorlarning kasalliklari haqidagi shaxsiy tasavvurlari hissiy reaksiyalar va kurashish strategiyalariga sezilarli darajada ta'sir qiladi. Ushbu topilmalar diabet bilan og'rig'an bemorlarning hayot sifatini yaxshilashda psixologik omillar tibbiy davolanish kabi muhimligini ta'kidlaydi.

Tavsiyalar:

- Shaxsiylashtirilgan psixologik yordam:** Tibbiyot xodimlari diabet bilan og'rig'an bemorlarda hissiy barqarorlik va chidamlilikka qaratilgan shaxsiylashtirilgan psixologik aralashuvlarni kiritishlari kerak.
- Ijtimoiy yordamni kuchaytirish:** Oilalar va vasiylarni bemorlarni hissiy jihatdan faol qo'llab-quvvatlashga undash kerak, chunki kuchli ijtimoiy tarmoqlar kurashish qobiliyatlariga ijobiy ta'sir qiladi.
- Bemorlarni o'qitish:** Bemorlarga kasalliklarini samarali tushunish va boshqarishga yordam beradigan, ijobiy munosabatni rivojlantiradigan va hissiy stressni kamaytiradigan dasturlar ishlab chiqilishi kerak.
- Muntazam psixologik baholash:** Hissiy beqarorlik yoki depressiv alomatlar xavfi ostida bo'lgan bemorlarni aniqlash uchun hissiy farovonlikni muntazam ravishda baholash diabetni davolashga kiritilishi kerak.
- Yaxlit yondashuv:** Tibbiy va psixologik ehtiyojlarni qondiradigan birlashgan yondashuv davolanishga rioya qilishni yaxshilashi, hayot sifatini yaxshilashi va diabetning uzoq muddatli asoratlarini kamaytirishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

- Lazarus, R. S. Yengish nazariyasi va tadqiqotlari: O'tmish, hozirgi va kelajak. Psixosomatik tibbiyot, 55(3), 234–247.
- Smith, A., & Johnson, P. Shaxsiy xususiyatlar va diabetni boshqarish: Psixologik jihatlariga sharh. Sog'liqni saqlash psixologiyasi jurnali, 23(6), 731–743.
- Pouwer, M., Beekman, A. T. F. va Snoek, F. J. Qandli diabet bilan og'rig'an bemorlarda depressiya va hissiy farovonlik. Hozirgi qandli diabet hisobotlari, 10(1), 59-64.
- Chandra, P., Singx, R. va Verma, S. Surunkali kasallikda hissiy jihatdan engish uchun madaniy ta'sirlar. Xalqaro psixologiya jurnali, 55(4), 532–545.
- Usmonova, M. Qandli diabetli bemorlarda emotsional immunitet va shaxsiy xususiyatlar. Toshkent: Tibbiy psixologiya jurnali.
- Karimov, .. Psix yordam strategiyalari va shaxsiy tuzilmasi diabet kasalligida. Samarqand: O'zbek Psixologiya jurnali.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №2(1)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.